

אורי גורן

משני צדי הקריפטו*

* קריפטו : חבוי, סודי, נסתר

Uri Goren
On The Two Sides of The Crypto

אורי גורן
משני צדי הקריפטו

© 2008 כל הזכויות שמורות למחבר

אין לשכפל, להעתיק, לצלם, להקליט, לתרגם,
לאחסן במאגר מידע, לשדר או לקלוט,
בכל דרך או בכל אמצעי אלקטרוני, אופטי או מכני
או אחר – כל חלק שהוא מהחומר שבספר זה.
שימוש מסחרי מכל סוג שהוא בחומר הכלול בספר זה
אסור בהחלט אלא ברשות מפורשת בכתב מהמחבר.

עיצוב גראפי ועימוד: גרינהויז – הרצליה

פרק ג

רכש

יבוא נשק למדינה שבדרך

מיד עם תום מלחמת העולם השנייה, במאי 1945, החל היישוב היהודי בארץ ישראל להתכונן לקראת המאבק להקמת מדינת ישראל. ארגון ההגנה, שהיה הזרוע הצבאית המרכזית של היישוב, התחיל להצטייד בנשק, בתחמושת ובאמצעים נוספים. האויב העיקרי הצפוי להערכת מפקדי ההגנה, היו הפלשתינים הערבים – תושבי הארץ. הנשק העיקרי שהם חשבו לחיוני היה נשק קל (רובים, אקדחים וכו'). המנהיג היחיד שניבא את הצפוי וראה במדינות ערב השכנות את האויב העיקרי, היה דוד בן גוריון. הוא כיהן אז כיו"ר הסוכנות היהודית, אשר שימשה כ"ממשלה בדרך" ליישוב היהודי. בראשית 1947 כינס בן גוריון את ראשי ארגון ההגנה ואת אלו שעסקו ברכש נשק ואמר: "אל תתרכזו רק ברכישת נשק קל, היישוב זקוק לטנקים, אוניות מלחמה, מטוסי קרב ותותחים." אחד מהמשתתפים בפגישה העביר פתק בין הקהל וכתב: "הזקן השתגע!" רק מי שחי בארץ בימים ההם, יכול להבין את התדהמה שאחזה במשתתפי הפגישה. מעטים יכלו להבין את הראייה

למרחק של בן גוריון! כך החל החיפוש אחר נשק מתקדם לקראת מלחמת השחרור הצפויה.

כל מדינות המערב וגם ארצות הברית הטילו אמברגו חמור על מכירת נשק ליישוב היהודי. המדינה היחידה שהסכימה לספק נשק כבד היתה צ'כיה. אהוד אבריאלי ז"ל, חבר קיבוץ נאות מרדכי, קיים קשרים עם ראשי המשטר בצ'כיה וכך, בשלהי 1947, כשסיום המנדט הבריטי וסיום המאבק להקמת מדינת ישראל כבר נראו באופק הקרוב, החלו משלוחי נשק צ'כי להגיע ארצה. שלטונות צ'כיה העמידו לרשות המוסד לעלייה ב', שהופקד על ניהול הפעולה, את שדה התעופה זאטץ, במרחק כחמישים קילומטר מהבירה פראג. שירות האוויר של ההגנה, שהיה הגרעין ממנו הוקם לימים חיל האוויר של צה"ל, הלך והתארגן. טייסים ובעלי חברות תעופה יהודים מארצות שונות התנדבו לסייע והתחילה רכבת אווירית משדה התעופה זאטץ לשדה התעופה תל נוף, ששירות האוויר השתלט עליו, וכן למסלולי תעופה נוספים. עשרות מטוסים נושאי נשק, מטוסי קרב מפורקים וציוד רב אחר הועברו ברכבת אווירית צפופה מצ'כיה לארץ ישראל. הפעילות נעשתה, כמובן, באישור ברית המועצות וממשלת צ'כיה. בראש הפעולה עמד, כאמור, אהוד אבריאלי ששימש נציג "המדינה בדרך" עד להקמת המדינה, ולאחריה היה שגריר ישראל בפראג. בו-זמנית נשלחו בחורים ישראלים לקורס טייסי קרב מתקדם. המדריכים היו טייסי קרב צ'כים. חניכי קורס זה היו לימים השלד של חיל האוויר הישראלי הצעיר, וביניהם מוטי הוד ז"ל, מי שהיה מפקד חיל האוויר.

תחנת אלחוט בפראג

בשנות פעילות המוסד לעלייה ב' באירופה, לאחר מלחמת העולם השנייה, פעלו תחנות אלחוט על ידי הגדעונים ברוב ערי אירופה

שבהן פעל המוסד. בפראג לא פעלה תחנה כזו בימים ההם. נוצר מצב בלתי-נסבל מבחינת ביטחון-קשר: כל התיאום בנושא משלוחי הנשק בין פראג לפריז נעשה טלפונית, שם הוצפן ונשלח דרך רשת "גדעון" לארץ. אהוד אבריאל קיבל אישור משלטונות פראג להקים במשרדי הנציגות תחנת אלחוט רשמית ומסודרת. עם קבלת ההוראה, רכשנו משרד בעל עוצמה רבה ואת כל הציוד הנדרש. המהנדס סם הלל ואני יצאנו לפראג.

לאחר שנים של פעילות במחתרת – מצוידים בציוד מתוצרת טכנאים שלנו, שעוצמתו מינימלית (מסיבות ביטחון, פחד מגילוי תחנת השידור), הגענו לפראג, שם עברנו את בדיקות המכס בסיוע אדיב ויעיל של משטרת שדה התעופה ומיד התחלנו בהתקנת התחנה. זו היתה עבורנו חוויה בלתי-נשכחת: לטפס לאור היום על גגות ולמתוח אנטנות וכו'... כעבור יום או יומיים הוקם קשר האלחוט הראשון עם מדינת ישראל שבדרך.

עבורי, כמי שהורגל משך שנים לעבוד בתחנות אלחוט מחתרתיות (ייתכן ששם התחילו ליקויי השמיעה שלי), היתה זו הרגשה בלתי-נשכחת, להקים את תחנת השידור הראשונה של "המדינה בדרך". ממנה צמחה רשת תח"ל (תחנות חו"ל), הפועלת היום בטכנולוגיות ובהיקפים שהם מעבר ליכולתי לתפוס.

מן הראוי לזכור ולהזכיר לפחות שניים מבין אלה שניהלו את מערכות רשת "גדעון" המופלאה: יאן – הוא יעקב ינאי ז"ל, שניהל את מערכות הקשר של ההגנה בארץ ובעולם; ומשה (זיק) ירושלמי ז"ל, שניהל את מערכת "גדעון" ואף שימש כגדעוני על כמה אוניות מעפילים. משה המשיך עוד שנים רבות לעמוד בראש תח"ל, שנולדה והתפתחה בחדרים אפלים בערי אירופה, בארצות ערב ובחדרי אלחוט על ספינות המעפילים.

התקפלות

הרכבת האווירית שתוארה כאן היתה מקור חיוני לנשק ואי-אפשר לתאר את ניצחון צה"ל במלחמת השחרור בלעדיה. בראשית 1948 הפעילה ממשלת בריטניה לחץ כבד להפסיק את משלוחי הנשק. האו"ם כפה על ממשלת צ'כיה להפסיק מיידית משלוחים אלו והיא נאלצה לציית. הנחיית הצ'כים לחסל את הפעילות האווירית משטחה חייבה פינוי מידי של כל מי שעסק בפעולה. קיבלתי הוראה לעזוב את המקום במטוס האחרון שהמריא. כך הגעתי באורח לא צפוי לארץ, בעיצומה של המלחמה. בדרכי ברכב מתל נוף צפונה, הותקפנו ביריות מכיוון הכפר הערבי מרר, ששכן בצומת הכניסה לתל נוף. צלחנו בשלום את ההתקפה והמשכנו צפונה, ובשעה שתיים אחר חצות הגעתי בהפתעה לבית הורי.

המברח הראשון(?) למדינת ישראל

עם הקמת המדינה, במאי 1948, נפתחו השערים לעלייה חופשית. חלק מצי ההעפלה הוסב להובלת נשק וציוד לחימה עבור צה"ל, בעיצומה של מלחמת השחרור. על ספינת המשא האיטלקית *Montechiaro*, שכונתה ההר, פיקד יונה ז'בין ואני הייתי על תקן אלחוטן (גדעוני). יהודה ארזי ועוזרו דני אגרונסקי (אגרון), הגיעו לנמל מרסיי עם מטען של עשרים תותחים אנטי-אוויריים מסוג "היספנו סוויסה", שהועמסו על הספינה עם תעודות המצהירות שיעד המטען הוא מדינה בדרום אמריקה. ארזי ואגרונסקי נתנו לי למזכרת אקדח ממודל *Pistola Beretta* קטן. נוסף לכך הועמסו כמה טונות של בצל, "נגד עין הרע", להסתרת המטען מעיני הרעה של אוניות האו"ם, שהיו אמורות לשמור על האמברגו למניעת העברת נשק לארץ. היינו מצוידים בשתי מערכות מסמכים של האו"ם; אחת שקבעה שהאונייה מובילה תותחי נ"מ

ממרסיי לנמל בדרום אמריקה. ניירות אלו עברו כדין את הפרוצדורות במרסיי. לפי המסמכים השניים הובילה האונייה כך וכך טונות של בצל לנמל חיפה...

אורי על המונטהקיארו, מאי 1948

זכורה לי שיחה עם יהודה ארזי על סיפון ההר: לפני ההפלגה ישבנו באונייה ודיברנו על הפילוסופיה של המסחר בנשק... ארזי בא בלוויית סוחר נשק פולני, שבעיני היה אבטיפוס של סוחר נשק, איש מחרחר מלחמה וסוחר בדם... שאלתי את ארזי: "איך ייתכן שאנחנו, עם בעל מוסר, נבוא במגע עם איש כזה?" והוא ענה לי, "תיאוריות הן תמיד טובות... אך ברגע שמשהו מסכן את חיך, תבחן מחדש את התיאוריות..."

הפלגנו בסוף מאי 1948, בים רגוע. אחרי חוויית הפלגה באוניות מעפילים, הפלגה עם מטען דומם שאינו זקוק למזון, מים ואוויר נקי – היתה מרעננת. כעבור שבעה ימים הגענו לנמל חיפה. לאחר שביקורת

כלי השיט על ידי פקחי האו"ם עברה בשלום, בעיקר הודות למטען הבצל וריחו שגרמו לפקחים להזדרז, הם כובדו בכוסית יין טוב לפרדה. בנמל חיפה התקבלתי על ידי נציג המוסד. לפני היציאה מהנמל הוא שאל אם יש לי משהו להצהיר במכס. כיון שהיתה זו כניסתי הראשונה למדינת ישראל, הפתיעה אותי השאלה ועניתי בשלילה. לפתע נזכרתי באקדח שהיה בתיק כלי הרחצה שלי, ועדכנתי את המלווה. בעצתו הסתרתי את האקדח מתחת למושב. עם היציאה מהנמל, עלה בדעתי שצריך הייתי להצהיר לפני פקידי המכס על המטען שהבאתי: "עשרים תותחים ואקדח אחד קטן".

כך הייתי (אולי?) המבריה הראשון למדינת ישראל הצעירה. הוצאתי רישיון לשימוש באקדח והאקדח היה ברשותי שנים רבות. אני מניח שחלה התיישנות על האירוע אחרי שישים שנה, ושאני מסתבך עם החוק...

רשת "גדעון"

מערכת הקשר האלחוטי של המוסד לעלייה ב' – רשת "גדעון", קיימה תחנות בערים מרכזיות באירופה: במזרחה – בפראג ובבוקרשט ובמערבה – ברומא, במילנו, בפריז ובמרסיי. היתה זו רשת שפעלה בעיקר באמצעות מכשירים שנבנו על ידי טכנאים ומהנדסים, חברי ההגנה והפלמ"ח, ואזכיר רק כמה מהם: רענן (רני) רובינשטיין, צביקה בית-דין ז"ל, נפתלי (נפתא) רוז"ל, ישעיהו (אישי) לביא ז"ל, סם הלל שהגיע אלינו מסקוטלנד, ועוד רבים וטובים. הרשת שירתה ביעילות רבה את כל פעולות ההעפלה והרכש, בזכות המסירות והנחישות של קבוצות הגדעונים. פעולת הרשת נשמרה בסודיות מוחלטת ורק מעטים ידעו עליה. הרשת העבירה ידיעות, הוראות ודיווחים בשיטת כתבי סתר, שנחשבו על ידנו כבלתי-ניתנים לפענוח.

לימים, בראשית שנות השישים, שירתי כקצין במערך הטכנולוגי של חיל המודיעין בצה"ל. בעקבות קשרים מצוינים שהיו למודיעין הישראלי עם שירותי המודיעין האיטלקי, התארכה משלחת שלהם אצלנו. בסיום הביקור הוזמנתי כחבר במשלחת של המודיעין הישראלי לביקור גומלין באיטליה. המארחים האיטלקים לקחו אותנו לסיור ברומא ובמסגרתו הגענו לאיזור מונטה מריו, שם הפעלנו ב־1947 תחנת אלחוט מחתרתית כזו של המוסד לעלייה ב'. כיון שעברו שנים רבות, העזתי וסיפרתי למארחים על שירותי במקום. הם לא הגיבו, אך למחרת הביא לי אחד המלווים תיק ובו מברקים מפוענחים של השידורים ה"סודיים" שלנו. המלווה הסביר לי שהם ידעו על פעולותינו, האזינו לשידורים שלנו, פענחו אותם

פעילי המוסד לעלייה ב' ברומא. מימין לשמאל: מקס בנט (הוא מאיר בינט, שנאסר בשנות החמישים במצרים במסגרת "הפרשה"); עובדת מקומית, אורי, יוק, מייק הררי ורחל בצר. למעלה משמאל: עזריאל עינב

ללא קושי רב, וכל זאת על מנת לוודא שאין זו תחנה של המחתרת הקומוניסטית או של גורם אחר המהווה סכנה לשלטון האיטלקי... ראוי להזכיר ששלטונות איטליה וגם שלטונות צרפת התייחסו לפעולות ההעפלה במידה רבה של סובלנות ואהדה, כפי שמעיד הסיפור לעיל. קשה לתאר את הצלחת הפעילות של המוסד לעלייה ב' ללא הסיוע הפעיל (והסביל!) לפעולותינו.

בחזרה למרסיי

לאחר קום המדינה הועברו כמה מספינות ההעפלה שהיו במצב שמיש לרשות חברת צים, שהיתה לחברת השיט הלאומית של ישראל. כמחווה למלווי ספינות ההעפלה, העניקה חברת צים למעוניינים מביניהם כרטיסי שיט לאירופה. הכרטיס כלל הפלגה בלבד, וההוצאות האחרות היו על חשבון הנוסע. מצבנו הכלכלי היה בכי רע. למרות זאת, לקחתי חופשה מצה"ל ויצאתי להפלגה בת שבוע באונייה קדמה, למרסיי. אף על פי שמרגה היתה זכאית גם היא לכרטיס, שכן היתה "גדעונית" על אוניית מעפילים, היא ויתרה על הטיוול מטעמי חיסכון. היא גם אהבה פחות ממני את העיר המזרח-תיכונית הזו.

השיט היה נפלא. הייתי במעמד של אורח רב-החובל. קיבלתי את כל ה"צ'ופרים" – קבינה מכובדת, שולחן אוכל נעים וכו'. ביום עגינה בנפולי, איטליה, הצטרפתי לסיור מודרך בעיר שנערך מטעם הקברניט. היה זה ביקורי הראשון בעיר היפה הזאת. לא הבנתי מדוע נפוצה האמרה "לראות את נפולי ולמות"; חשבתי שנכון יותר לומר "לראות את נפולי ולחיות". בהגיענו לנמל מרסיי פגש אותי מקומי שהיה ידיד ותיק, ג'ו בהרליה. ג'ו הוא יהודי, בעליה של חברה שסיפקה שירותים שונים לאוניות שעגנו בנמל העיר. הוא סייע רבות למוסד, וידענותו בעברית הצטמצמו לצמד המילים, שנהג לומר לעתים קרובות: "יהיה

בסדר". ואמנם כך היה, בנושאים "כשרים" וכשרים פחות! ג'ו הסיע אותי למלון צנוע וערכתי סיור רגלי במקומות שאהבתי בשנות שהותי בעיר. שכרתי מכונית דה-שבו קטנה, וסיירתי במחנות שבהם חייתי ופעלתי בשנים שקדמו להקמת המדינה. הממון בכיסי היה מצומצם עד מאוד, אך סירבתי להצעתו של ג'ו שישלם עבור המלון, מתוך תחושת כבוד עצמי. הוא הזמין אותי לארוחת ערב שישי מסורתית ונעימה בבית משפחתו ולארוחת צהריים אחת בעיר. נהניתי מאוד מכל מה שראיתי וזכרתי, אך ארנקי הלך והצטמק בקצב מדאיג. אכלתי כריכים זולים. אבל היה כדאי... ביום האחרון לשהייתי החלטתי להתפרע; נכנסתי בערב למסעדה צנועה, שאני וחברי למוסד לעלייה נהגנו לאכול בה לעתים רחוקות סטייק טוב עם צ'יפס ולשתות יין צרפתי זול וטוב. זאת עשיתי, אבל מחשש למחיר ויתרתי על היין והסתפקתי במים מינרלים. כשסיימתי את הארוחה ובדקתי את המחירים בתפריט, מצאתי שמחירו של בקבוק היין שאהבתי זול משמעותית ממחיר בקבוק המים שהזמנתי... טעם היין שמנעתי מעצמי נשאר בפי זמן רב לאחר שחזרתי מהטיול היפה!